

Gyűjtő: VÉKELLE ANDREA

Gyűjtés ideje: 1991.

TART.: AZ EMBERI ÉLET FOKONLODÁSA FÜZŐDŐ

SLOKASOK SZEMELBEN

53 lap

2 kötet, 13 kötet

FOLYÓIRATI MUTATÓ: SZEMNA

SZEMMUTATÓ: XIX. A.

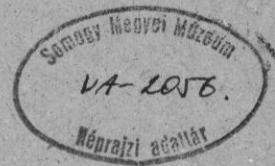
LELTÁR/LEÍRÁS:

HALASPACK RT.

Szal dolgozat

1992. június

Vekerde Andrea

Utazás emberi élet fordulójához
"Ébédő" szokások Székelyföldön

CSOKONAI VITÉZ MIHALY
TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLA

VEKERLE ANDREA

AZ EMBERI ÉLET FORDULÓIHOZ
FÜZÖDŐ SZOKÁSOK SZENNABAN

Szakedolgozat

Konzulens:

*Dr. Méhesfalvy Józsefné
főiskolai docens*

KAPOSVÁR
1992.

TARTALOM

1.	A TÉMAVALASZTÁS INDOKLÁSA, CÉLJA	2.old.
2.	SZENNA FÖLDRAJZI, TÖRTÉNETI, NÉPRAJZI ÁTTEKINTÉSE	5.old.
2.1.	Földrajzi elhelyezkedése	5.old.
2.2.	Nevének eredete, története	5.old.
2.3.	Elhelyezése a Zselicség néprajzi csoportjaiban	8.old.
3.	NÉPHAGYOMÁNYOK	10.old.
3.1.	Szövekkultúra	10.old.
3.2.	Népviselet	10.old.
3.3.	Tánckultúra	16.old.
4.	AZ EMBERI ÉLET FORDULÓIHOZ FÜZŐDŐ SZOKÁSOK	20.old.
4.1.	<i>Kereszteléssel kapcsolatos szokások</i>	20.old.
4.1.1.	Keresztelő	20.old.
4.1.2.	Komabál	22.old.
4.1.3.	Komavéka	23.old.
4.2.	<i>Lakodalmi szokások</i>	26.old.
4.2.1.	A patcai leányvásár	26.old.
4.2.2.	Leánykérés	26.old.
4.2.3.	"Küjjetjárás"	28.old.
4.2.4.	Kislakodalom	29.old.
4.2.5.	Lakodalom	30.old.
4.2.6.	Banyalakodalom	40.old.
4.3.	<i>A halálesettel kapcsolatos szokások</i>	41.old.
4.3.1.	Hidegágý	41.old.
4.3.2.	Virrasztás	42.old.
4.3.3.	A halott koporsóba helyezése	43.old.
4.3.4.	Sírásás	44.old.
4.3.5.	Temetés	45.old.
4.3.6.	Halotti tor	47.old.
4.3.7.	A hősök emlékoszlopa	48.old.
5.	BEFEJEZÉS	50.old.
	HIVATKOZÁSI JEGYZÉK	51.old.
	BIBLIOGRAFIA	53.old.
	MELLÉKLET	

1. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, CÉLJA

"A tűznek nem szabad kialudni."

/Kodály Zoltán/

Úgy érzem, a mai fiatalságon a sor, hogy megvallassa az elnémuló falvakat, összegyűjtse mindazokat a kincseket, amelyek népünk hagyományairól, népművészetéről, ősi kultúrájáról beszélnek.

Gyűjtésemmel én is ennek a feladatnak szeretnék eleget tenni. Szakdolgozatom témájául a Zselicségben található Szenna község családi hagyományainak, az emberi élet fordulóihoz fűződő szokásainak bemutatását választottam.

Nekünk, tanítóknak az a feladatunk, hogy már a gyerekekbe beleneveljük a haza, a szülőföld szeretetét. Érezze a hazai táj szépségét, melegségét. Ezt már gyerekkorban el kell kezdeni, hogy mire felnő, ő is becsülni tudja embertársait, környezetét, a különböző művészeteket. Érezze sajátjának azt a falut, várost, ahol született, s tegyen is meg mindent érte, ami erejéből telik.

Mindezt csak úgy tudjuk elérni, ha megismertetjük a gyermekekkel nagyszüleik, dédszüleik életét, szokásait, melyeket a múltból hoztak magukkal, s ma már csak egy-egy ember emlékezetében élnek.

Célul tűztem ki, hogy rávilágítsak a hgyományörzés okaira. Ennek érdekében több szakirodalmat olvastam, és idősebb szennai emberekkel beszélgettem. Ezen tájékozódások alapján tudom, hogy a magyar nyelvterületen lévő szokások, népi kultúra általában kihalóban van, s már mint csak régi, elfeledett szokásokra emlékeznek az emberek, olyanokra, amelyek már csak az idősek emlékezetében élnek. Az életmód-, gondolkodás-, városiasodásbeli változások szinte szükségképp hozták magukkal az átalakulást, az ősi örökség elfeledését.

Témaválasztásom másik oka az, hogy Szenna rám az első pillanattól kezdve nagy hatással volt.

Ha pihenni vágyok, vagy kikapcsolódni mostani indulatoktól tetőzött világunkból, és visszatérni a békés múltba, elmegyek Szennába. Mert álmódzásra és múltbéli érdekességek megismerésére igencsak alkalmas ez a dombok közé szorult falu, a zselici táj egyik gyöngyszeme.

A munkám során nem arra törekedtem elsősorban, hogy egy-egy témát teljes egészében ismertessek. Inkább azt tartottam fontosnak, hogy olyan adatokat, ismereteket tárjak fel, amelyek érdekesek, kevésbé közismertek. Ez az oka annak, hogy egy-egy téma hosszúsága merőben eltér egymástól.

Dolgozatom gerincét a népi hagyományok, szokások alkotják. Ezek azért is érdekesek számomra, mert idősebb falusiak elbeszéléseire támaszkodhattam, akik még sokszor a régies, ízes nyelvezettel meséltek.

2. SZENNA FÖLDRAJZI, TÖRTÉNETI, NÉPRAJZI ÁTTEKINTÉSE

2.1. Földrajzi elhelyezkedése

Somogy megye több, sajátos tájegységre tagolódik, melyek közül a Kaposvártól délre húzódó, erdőben gazdag terület a Zselicség.

Szenna a Zselicségnek egyik legjellegzetesebb községe. /1.kép/ A Zselicség középső nyúlványainak a völgyi részén, festőien szép környezetben helyezkedik el.

Kaposvártól 8 km távolságra délnyugati irányban fekszik.

A települések korábban erdőirtások helyén vagy patakok mentén szétszórva helyezkedtek el. Korábban szabálytalan halmaztelepülés volt, az 1980. évi falurendezés határozta meg¹ mai településszerkezetét.

2.2. Nevének eredete, története

Szenna nagy múltú település.

Nevét írásos feljegyzésekben először 1246-ban találjuk meg: ekkor királyi kanászok szállásterülete volt.

Az Aprád-korban, 1252-ben, a szentbenedeki monostor alapításáról szóló iratban esik szó ismét Szennáról. Az egyházi adatok szerint Szennához tartozott Dennapuszta a középkorban somogyi várföld, plébániával rendelkező hely volt.²

1443-ban Zana, 1446-ban Zenna alakban fordul elő a kaposvári vár tartozékai között. A hagyomány szerint a mai név vagy a széna, vagy a Szentanna szóból származik.

1448-ban az osztopáni Perneszi családot iktatják birtokába. 1450 Perneszi Pál, Hetési Cseh Balázstól vett itt birtokrészeket. A XV. sz. második felében a Laki Thúz családé volt. 1848-ban Corvin János nyerte adományul. Laki Thúz János fiai, Alfonz és Mátyás azonban 1494-ben visszakövetelték az apjuktól elvett birtokokat. Hosszas per után 1500-ban, II. Ulászló király rendeletére a székesfehérvári káptalan Corvin Jánost és Enyingi Török Imrét iktatta a helység birtokába. 1526-ban egy részét Perneszi Ferencz és testvérei, Péter és Balázs nyerték. 1536-ban több család birtoka, Tókajjal együtt. Földesurai a következők voltak: Mérei Mihály, Korothnai János, Ellyewelgyi László, Perneszi Ferencz, Ipoltfy Tamás és Both János. 1559-ben Tahy Ferenc és neje, Zrínyi Ilona vásárolták meg. 1560-ban egy részét Perneszi Farkas nyerte adományul I. Ferdinándtól.

A falu a török hódoltságot 450-500 lakossal vészelte át, amely 967 főre növekedett a II. József kori népszámlálás idejére.³

1669-ben Perneszi János itteni birtokait Csepely Györgynek idegenítette el. 1695-ben még mindig a Perneszi család birtokolja és Babócsay Ferencné. Ekkor 15 jobbágycsaládot írtak benne össze, és a faluban három malmot tartottak fenn. Egy 1703 táján kelt összeírás szerint ismét a Koroknay család volt itt birtokos.⁴

Az egyházi adatok szerint Szenna a türelmi rendelet megjelenése előtt Kaposújlakot is bírta. 1715-ben 18 háztartást írtak össze a faluban, ekkor már gróf Eszterházy Józsefé volt. 1726-ban a herceg Eszterházy-féle hitbizományhoz tartozott. A református templom 1785-ben épült. A templomépítéshez herceg Eszterházy kitűnő faanyagot bocsátott rendelkezésére.

1843-ban volt egyezség alapján az úrbéri birtokrendezés, ekkor az úrbéli telkek száma: $45 \frac{2}{4}$, a zsellérek száma: 2.⁵

1848 forradalma 109 jobbágycsaládot és 5 zsellérháztartást szabadított fel. Szenna területének nagysága 1925-ben 4831 kat. hold, lakóinak száma 980 magyar és 130 cigány nemzetiségű. Területének művelési ágak szerinti megoszlása: 1773 kat. hold szántó, 14 kat. hold kert, 423 kat. hold rét, 45 kat. hold szőlő, 494 kat. hold legelő, 1943 kat. hold erdő, 147 kat. hold terméketlen terület. 1925-ben egy református népiskola működött a faluban egy tanítóval. Majd katolikus iskola is alakult. Népeségyszámok: 1850:/Szerdahelypusztával együtt/: 1070, 1881: 1234, 1910: 1547, 1941: 899 fő.⁶

Szennát 1944. december 3-án szabadították fel a szovjet csapatok.

A felszabadulás után Szenna fokozatosan fejlődött.

A két 6 osztályos iskolát, a reformátust és a katolikus, egyesítették. Tavalyig csak alsó tagozat működött a faluban.

A 70-es évek végén jött létre a falumúzeum, mellyel Szenna ismertté vált mind Magyarországon, mind pedig külföldön. Persze a református templom is sok látogatót vonzott.

Ma már csak egy talpas ház van, a Zóka Lidi-féle. A lakások többsége új. Új orvoslakás épült. A közjegyzőség helyett tanácsház lett. Ma Szennában 1 iskola, 1 óvoda működik. Az iskola új részét 1992. március 15-én adták át.

A faluban van mozi, kultúrház, posta.

Szenna igyekszik a fejlődés minden lehetséges módját kihasználni.

2.3. Elhelyezése a Zselicség néprajzi csoportjaiban

A Zselicség néprajzilag, történetileg kisebb egységekre tagolódik. Szenna Zselickisfaluddal, Patcával, Szilvásszentmártonnal mutat rokon vonásokat. Közel vannak egymáshoz, az újratelepülési körülmények is elősegítették az összehangolódását. Gyakoriak voltak az összeházasodások, sok is az azonos családnév. Hagyományörzésben a 20. században Szenna áll az élen, pedig közelebb él a városhoz, mint a másik három község. A legtávolabbi itt hordták a népviseletet, ma is itt van a legtöbb zsúpos ház, régi gazdasági épület.⁷

Szennának néprajzi szempontból szinte kimeríthetetlen az érdekessége. A legtávolabbi megőrizte ősi múltját, szokásait, hagyományait a Zselicségben.

A Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény a falu népi építészeti hagyományainak, a település táji adottságainak, valamint a kiemelkedően szép református templomnak köszönheti létrejöttét. Ez a falumúzeum az országban egyedülálló, mivel helyi kezdeményezésre, egy élő településen jött létre.

Célja a somogyi faépítkezés legszebb, napjainkig fennmaradt emlékeinek megmentése. Minden épületet más-más környezetből telepítettek át és helyeztek el a református templom körüli beépítetlen területen.

A Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjteményben rendezvények sora gazdagítja a látnivalót. Ilyenek: májusfa állítása és kitáncolás, szüreti multság, a hagyományos búcsú, kirakodóvásár, rendszeres népitánc-bemutatók és kamararendezvények, színvonalas hangversenyek a templomban. Többször szerepel önálló műsorával a szennai népitánc-együttes is.

A helyi népviselet megszűnőben van.

A családi eseményekkel kapcsolatban lévő szokások közül is megtartanak néhányat, amelyek a születéssel, kereszteléssel, házassággal, elhalálozással vannak összefüggésben.

3. NÉPHAGYOMÁNYOK

3.1. Szövés-kultúra

Kiemelkedett szépségével és gazdagságával a szennaiak szövés-kultúrája.

A takácsipar hanyatlásával az emberek továbbra is igényelték a díszes szöttek használatát, s ezért maguk a parasztasszonyok tanulták meg a mintás szöttek készítését.

Abroszaikat, díszkendőiket, vékaruháikat, díszes vánkosaikat, a halottas garnitúrát maguk készítették.

A szöttek mintájának színe fehér, piros, kismértékben kék, de voltak többszínűek is.

Leggyakoribb minták: tölgyfaleveles /2.kép/, oszlopos csillagos /3.kép/, lóhereleveles, epres /4.kép/ és virágos /5.kép/.

3.2. Népviselet

A szennaiaknak nagyon szép, díszes, szemgyönyörködtető, hagyományos népviseletük volt, melyet azonban az első világháború után lassan kezdtek elhagyni, s a második világháborút már nem érte meg. Ma már csak a sifonérok aljában őrzik e csodás viselet darabjait, mint a múlt emlékeit.

Ennek a népviseletnek a legtöbb kellékét maguk a szennai asszonyok készítették, állították elő a házi vászon felhasználásával. Boltban csak a kontyukra való díszeket vásárolták, de ezeket a díszeket, szalagokat maguk állították össze. Ez a csipkefodros, művirággal díszített konty, melyet szalagokkal, gyöngyökkel ékesítettek, igen szép fejdísz volt.
/6.kép/

Boltban vették még a cipőjüket, meg a piros, kék, zöld, tarka virágos, bő szoknyájuknak való kasmír anyagot, de azt már maguk varrták meg. Ugyancsak maguk varrták és díszítették ki a pruszliknak való vett anyagot is. A fehér "böckös" /gombos/ harisnyájukat is maguk kötötték.

A régi szennai menyecske öltözete káprázatos szépségű volt. Mesterien, ügyesen szedték magukra a ragyogó fehér "slingelt", /csipkés/ alsószoknyákat, a péntölöket. Egy menyecskén 5-6, de sokszor 8-9 alsószoknya is volt, de úgy vette fel azokat, hogy mindegyiknek a csipkéjéből látszott valami. A felső testre rövid ujjú ing került, ez gallértalan, a nyakon körbe érő szűk, rövid, bevarrt ujjú, elől gombolással. Derékig ért, csak slingelés volt esetleg az ujján, anyaga selymvászon. Ekkor jött a felső szoknya, csodálatos színű és mintájú, drága kasmírból. Ez olyan bő volt, hogy 7-8-9 szélből állt. /Egy-egy szél kb. 70 cm széles volt./ Felül került a rékli. Ez a századfordulóig női divatra emlékeztető, hátul gombolós, sonkaujjas blúz. Ünnepen fehérből volt fodrokkal, csipkével.

Eléjük a maguk által hímzett illetve szőtt, úgynevezett "főszödésös" /felszedéses/ kötényt kötöttek. Vállukra színes, gyönyörű kasmírkendőt terítettek. /7.kép/ Fejükre az utánozhatatlan szépségű konty került. Harisnyát, "kapcát" a divatnak megfelelően zöldet, bordót, rózsaszínt hordtak. Télen gyapjúból, nyáron csak a kevesebb színárnyalatban kapható patentharisnyát. A harisnyák csak térdig értek, de nadrágot télen sem hordtak, csak néhány nőnek volt selyemvászonzóból. Nyáron félcipőt, télen hosszú szárú cipőt hordtak. Az elől gombolt blúz csak kb. 60 éve jött divatba, a buggyantós ujjú blúz kb. 1925-től.

Amilyen gyönyörű volt ez a népviselet, éppen olyan költséget is. Amikor egy menyecske felöltözött, egy egész vagyont hordott magán. /8.kép/

A szennai lányok népviselete ugyanolyan volt, mint a menyecskéké, csupán kontyot nem tehettek a fejükre.

Az idős asszonyok viselete:

1900 körül vászon pöntölben mentek a templomba. 5-6-ot vettek fel. A pöntölök hátul kicsit feljebb értek, mint elől, kis varrások voltak a derékon, hogy így álljon. Felül pruszlit hordtak. A pruszli vékony fekete anyagból készült, ujjatlan volt, derékig érő és testhez simuló. A nyakánál volt egy kis V alakú kivágás, elől volt a nyílása. A fejre fekete selyemből alsó kendő került. Az alsó kendőre egyszerű, fehér csipkekontyot tettek. A konty tetejére bolticsipkés vagy horgolt csipkés felső kendő került.

Nyáron tutyit viseltek harisnya nélkül a lábon, télen pedig cügos cipőben, fehér "böckös" harisnyát. Alul sima fehér vett harisnyát húztak és felülre böcköst, amit maguk készítettek. Vászonszoknyába csak templomba jártak. Hétköznapi vagy máshova kasmír- vagy szövetszoknyát húztak a pöntölők tetejére.

A felsőtestre jött a kising és ezt vállkendővel kötötték le úgy, hogy elől keresztbe vezették a kendő végeit és hátul egyszerűen megkötötték. A vasárnapi öltözékre is jött a pruszi tetejére vállkendő fehér sifonból, csipkés, fodros, esetleg színes szalaggal a szélein díszítve. A hétköznapi hordott vállkendők inkább kasmírból, selyemből, takácsvászonból voltak. A hétköznapi viseletnél a pöntölők, a kising durvább vászonból volt. Dologidőben, tarlóban kapálni bocskort húztak. Otthon, meg kint a mezőn csak az alsó kendő volt rajtuk, de utcára feltették a kontyot is és a felső kendőt is.

A férfiak ünnepi napokon vászoninget "paszpalléros" /hímzett elejű, nyakú és kézelőjű, elől a hímzések mellett függőleges szedések/ nyáron ehhez bő gatya /deréktől kezdett/ és kemény szárú szegelt, hátul varrásos fekete csizmát hordtak. Cifra mellényt és fekete kalapot viseltek. Télen fekete posztónadrágot csizmával, vászoninget, mellényt, fekete nagykabátot hordtak. /9.kép/

Hétköznap, nyári dologidőben a parasztemberek "kapca-bocskort" viseltek. A nagy vászon kapcarongyot feltekerték térdig, s a kapcabocskor szíját keresztbe ugyancsak térdig felkötötték. Kb. az 1920-as évekig hordták a kapca-bocskort, de a századfordulótól már emlékeznek a fedeles bocskorra. Az idősebb emberek nyári dologidőben bő ujjú vászoningben jártak, szűk selyemvászon gatyában és kékfestő kötényben. A kékfestő kötény csak a test első részét fedte, leért a csizma közepéig. Alul sárga hímzéssel, rozmaring díszítette. A gatyát betűrték a csizmába.

Dologidőben kékfestő inget is hordtak. A lábon nemcsak bocskort, hanem klumpát is viseltek. Télen posztónadrágot kellett dologidőben felvenni. A posztónadrág alá vászonból alsónadrágot húztak. Ennek olyan volt a szabása, mint a felső nadrágnak.

Gyerekek viselete:

A kisgyerekeknek általában sifonból készítették el az ingecskét vagy puhább anyagból. A gyerek- és a felnőttviselet legtöbb darabját kb. a 30-as évekig maguk varrták. Később azonban mikor megjelentek a drágább anyagok: a selyem, a bársony, a pargit, már csak varrónőre merték bízni a ruhák varrását. A kisgyerek /lány is, fiú is/ mikor már ülni tudott, nem ingecskét, hanem kis egyberuhát, szoknyát hordott. Télen harisnyát és kiscipőt is húztak rá.

Gumilepedőt használtak, a gumibugyi csak 1945 után jött divatba. A kislányok 3-4 éves korukig szoknyát hordtak, ekkor selyemvászson nadrágot varrtak nekik. Többnyire csak akkor kaptak nadrágot, mikor iskolába kerültek. A kislányok, ahogy iskolába kerültek, már nem egyenruhát, hanem külön réklit és szoknyát kaptak. A tetejére kendőt kötöttek. A lányok viselete a hajviselettől eltekintve nemigen különbözött az asszonyokétól. /10. kép/

Az ágygarnitúrát a századfordulón takácsok készítették el, de egyes díszes ünnepi darabokat már az asszonyok szőtték. A ruhához való vásznakat is maguk szőtték. A durvább kendervászsonból zsákféléket, ponyvát, a felesvászsonból törülközőt, abroszt, lepedőt; lenvászsonból gatyát, inget, törülközőt; selyemvászsonból meg a becsesebb viselet darabjait készítettek.¹⁰

Még 50 évvel ezelőtt a szépséges öltözetű, amúgy is szép szennai menyecskék és lányok boldog ragaszkodással, hagyományrajongással hordták népviseletüket. Aztán jöttek az évek, jött a kultúra hagyományokat romboló ereje, s a szennaiak is levették a régi, drága, szép népviseletüket, s felcserélték azt az olcsóbb, praktikusabb, kényelmesebb, modern ruházattal. Jobban tetszik nekik a selyemharisnya, mint a saját maguk készítette gombos kapca; jobban szeretik a mostani divatos cipőt, mint a régi magas szárú lábbelit,

avagy a tutyit; s jobban kedvelik a mai, legújabb divat szerinti ruhákat, mint a nehéz, sok bő szoknyás, pruszlis viseletet; és könnyebben viselik a fejükön a nejlonkendőt, mint a régi hagyományos, ragyogó kontyot.

Mindenesetre elismerésre és dicséretre méltó az a szívós ragaszkodás, amellyel Szenna legtovább őrizte meg népi hagyományait, ősi népviseletét az egész Zselicségben! Hiszen a környező községek, a közeli Patca, Zselickisfalud, Szilvásszentmárton már majdnem egy százada teljesen elhagyták azt.

3.2. Tánc kultúra

Vasárnap délutánonként rendeztek összejöveteleket. Nagy bálokon csak a fiatal lányok táncolhattak, az asszonyok nem.

A táncfajták közül elkülönült a fiúk és a lányok tánca, de ritkán fellelhető a páros tánc is.

Ismert volt a lassú és a gyors csárdás, karikázó, menyasszonytánc, menyecsketánc és a verbunk.

A férfitáncok közül jellegzetes a verbunk és a kanásztánc.

Egyes verbunk

A tánc igen egyszerű. Egy elem dominál a táncban, amit ritkán szakítanak meg variációkkal. Egyenes testtartással, test mellett tartott karral táncolták.

Kanásztánc

Kanász, gulyás, juhász, csikós közös tánca. Duda- vagy furulyaszóából álló kísérőzene, mely egészen eltért a toborzó vagy friss magyar ritmusától. Hallására szinte a lábak kénytelenek dobogtatni, mert igen egyszerű, feszes ritmusú. A férfiak egymással szemben párosával dobogtatták a földet. Mindegyik botot vagy fényes baltát pergetett ujjaival, ijesztő gyorsasággal egymásnak dobálták. Amíg egyiknek a kezei üresek voltak, azalatt a másik mindkét kézzel fitogtatta pergető ügyességét. Majd letették botjaikat, azokat ritmus szerint balról-jobbra és viszont átugrálták. Azután lábai közé vett botjára guggolt az egyik, a másik kerülgette őt, néha át is ugrotta.

Páros táncok közül ismert a lassú és a gyors csárdás.

Lassú csárdás

A tánc egyszerű, egy motívumból és annak kisebb variációjából állt. A férfi szemben állt a nővel és a derekát fogta, a nő keze pedig a férfi vállán volt. A lépések közül az előrevágó háromlépés - ugrós oldalvágó lépés - ismert.

Gyors csárdás

A pár csárdásfogással állt szemben egymással. A férfi bokázós csárdást, a nő kanász cifrát járt. Utána libbenőst jártak, tovább jobbra forogtak. A libbenősből kifordulással mentek ismét csárdásba. Majd újra libbenős következett.

A férfi csárdása lazán ruganyos volt. A libbenősei nem nagyon mélyek, inkább erőteljesekek. Egyenes testtartással táncolta.

A nő könnyed ugrásai aprók voltak, tartása pedig nyugodt. ¹¹

Gyöngyösbokréta-hagyomány

1931-1944-ben Szennában divatos néphagyomány. Rendszeresen visszatérő színházi látványosság. Parasztcsoportok tánc-, ének-, játékbemutatókat tartottak. A néptáncon, népzene és színpadi bemutatókon keresztül egy sajátos kulturális mozgalom bontakozott ki, mely nagyszámú tömeget vonzott, s mozgatót meg.

A bemutatók művészi anyaga értékes, hiteles hagyományanyagot képviselt. A táncosok a spontán, őszinte rögtönzés hangulatát az egész előadáson tartani tudták. 26-30 tagú cigányzenekar kísért. A szennaiak regölést, tréfás lakodalmi szokásokat mutattak be. Ez a hagyomány több faluban is szárnyra kapott.

1960-ban alakították a népi együttest, melybe általános iskolás gyerekek és felnőttek egyaránt bekapcsolódtak. Az együttes 4-5 év működés után megszűnt.

Ezután menyecskekórossal próbálkoztak. A kórus 10 asszonyból állt. Jó pár évi fennállás után halálesetek és elköltözés miatt felbomlott a csoport.

1978-ban a Röpülj páva középöntőjére újra megalakították a népi együttest. A létszám 50-56 fő között volt. A legkisebb tag 6, a legidősebb 77 éves volt. Mindig népviseletben kerültek színpadra. Csíkvári József tanította be a táncokat.¹²

Ma már csak gyerekcsoport működik. A táncokat Takács László tanítja be.

4. AZ EMBERI ÉLET FORDULÓIHOZ FÜZŐDŐ SZOKÁSOK

Akár az év jelentősebb fordulóihoz, úgy az emberi élet főbb állomásaihoz is szertartásos szokások fűződnek.

Az újszülöttet életének első pillanatától kezdve rituális cselekményekkel vették körül. Ezek a ritusok többféle tényezőtől jöttek létre; részben a népi tapasztalatból származó egészségügyi eljárások, másrészt társadalmi szokások, melyekkel az újszülöttet mintegy befogadták a családba, közösségbe, s végül rengeteg volt a csak mágikus célú eljárás, mellyel a gyenge jövevényt a természetfeletti ártalmával szemben védték.

Nincs a falusi életnek egyetlen ága sem, mely gyökeresebben változott volna meg az utóbbi évtizedekben, mint éppen az újszülötttel kapcsolatos szokások. A fiatalabb nemzedék tagjai már nem hisznek a régi babonákban. Azóta sokat fejlődtek az egészségügyi szervezetek és az orvostudomány, ezért a falusi csecsemőhalandóságot sikerült a minimálisra csökkenteni.

4.1. KERESZTELESSEL KAPCSOLATOS SZOKÁSOK

4.1.1. Keresztelő

Még 50 évvel ezelőtt bábaasszonyok vezették le a szülést. A gyermek megszületése után 1 hétig járt oda a "bába" /szülésznő/ a gyereket fürdetni, rendbe tenni.

A születés után pár nap múlva a bába hívta meg azokat komáknak, akikkel az újszülött szülei komaságba akartak kerülni; vagy ha már őket valakik komáknak hívták meg eddig, akkor azokat visszahívják. Szokott lenni 11-12 koma is a reformátusoknál. A katolikusoknál régebben egy pár, később 3-4 pár koma. A komaságot sokszor nagyobbra vették, mint a rokonságot, mert a szólásmondás szerint: "a rokonság úgy marad irul-fira, mint számárra a fül, de a komát úgy választja ¹³ mindenki." Lehetőleg arra törekedtek, hogy a komapárok száma páratlan legyen. Hogy miért kell páratlannak lenni, erre nem tudnak semmi választ adni.

A komák meghívásáért a szülésznő mindig pénzt kapott a meghívottaktól.

A születés után pár hét múlva - amikor az édesanya már tudott táncolni - tartották a keresztelőt, s utána a komabált.

Az újszülött keresztelése vasárnap délelőtt szokott lenni. A keresztanyák, vagyis a komaasszonyok az első harangszóra mentek oda az újszülöttes házhoz, s elkészítették a kisbaba ruháit. Keresztelőruha: fehérre kivarrott pólya. Amilyen kivarrása volt a pólyának, olyan volt a kisingé és a sapkáé is.

Az újszülöttet nem az általánosan használt keresztelőpaplannal takarták le a szennaiak, hanem három sarkú kasmír- vagy selyemkendővel, amit erre az alkalomra vettek. Az újszülöttre akár öt kendőt is terítettek.

A komaasszonyok díszesen felöltöztették a gyermeket, és a harmadik harangszó /beharangozás/ után /délelőtt 11 órakor/ elvitték a templomba. Az idevivő utat úgy osztották el maguk között a keresztanyák, hogy mindegyik vihesse egy darabon a gyermeket. Hazafelé ugyanígy vitték.

Az istentisztelet végeztével a pap a szertartás szerint megkeresztelte a kisedet, s minden komapártól tiszteletdíjat kapott. A keresztvíz alá általában a legidősebb keresztanya tartotta a gyermeket. Ezután a komák a templomból testületileg mentek a komabálos házhoz, s mikor odaértek, a fúvószenekar nótára zendített.

Addig nem léphettek be a házba, amíg valamelyik nagyszülő meg nem kérdezte: "Mit hozhatok?" Amire a felelet: "Köröszött¹⁴ báránkát!"

Csak ezután léphettek a házba, ahol a bábaasszonynak adták a picit, aki könnyedén a magas lábú ágy alá nyújtotta azt. Majd a keresztanyák közösen "phü, phü, phü" kiáltásokkal jelképesen megköpködték a gyermeket, hogy a rontást elhárítsák róla, s a pöntölük aljával meg is törölgették.¹⁵ Most kerülhetett a gyermek az édesanya karjaiba.

4.1.2. Komabál

Ekkor kezdődött a komabál, mely egy kisebb lakodalommal is felért, s reggelig tartott. Hiszen nem valami csekélyke "lakodalom", ahol zenészek húzták a talpalá valót!

Bizony sokszor egy csöndes sarok nem akadt a csecsemő számára az egész házban! A komabálon nincsenek köszöntők, csak vigalom, tánc, tréfákozás. Vacsora közben a zenészek a komapároknak dúst húztak. A férfiak és a nők -kiki a párjával- egymással szemben ültek és pedig a régi szokás szerint a nők bent a fal felől az asztalnál, a férfiak pedig kívül az asztalnál. A komákon kívül csak a legközelebbi rokonok voltak jelen a komabálon. A jelenlévők száma - az esetektől függően - mintegy 30-50-60 személy szokott lenni. Az újszülöttnak a keresztelôkor nem szoktak ajándékot adni.

4.1.3. Komavéka

A komaasszonyok felosztották egymás között, hogy melyikük mikor visz "paszitot" a gyerekágyas asszonynak, nehogy egyszerre hordják össze a finom ételeket.

Régebben egy paszitos vékát telis-tele rakták a jobbnál-jobb ételekkel.

A paszitos vékába rendszerint két cserépfazék került, egyikben húsos káposzta volt annyi hússal, ahányan annál a családnál voltak, ahol a kisbaba született. A másik fazékba tésztalevest /tyúkhúslevest/ kellett tenni, két kuglófot, cserép- vagy köttfánkot egy-egy tányérral és két ovális cseréptepsi rétest összeborítva. /Ujabban tésztaleves, tyúk egészben, egy csibe kirántva, háromféle sütemény, egy tányér rétes./

Még egy pint bort is tettek bele. A vékát a legdíszesebb háziszöttes abrosszal kötötték be, és a "komámasszony" szép népi viseletben felöltözve a fején vitte egyensúlyozva, kézzel meg nem fogva.

Régen minden komaasszony két ízben vitt ilyen paszitos vékát. Később aztán már csak egy paszitos vékát vittek kománként és 100 Ft-ot adtak a "betegágyas", vagy onnét felgyógyult komaasszonynak. /Ez a 100 Ft. helyettesítette a régi, második véka paszitos./ Eltűnt az a babonáság is, hogy csak fejen lehet vinni a vékát. Inkább nagy, füles kosárba helyezték el a jóízű ételeket /egy egész pirított, sült tyúk, általában rántott hús, fánk, "csöröge"/ - mint régen is - a legszebb abrosszaikkal kötötték le a kosarat. Egyik fülét a komaasszony, másikat az anyósa vagy az édesanyja fogta, s ketten vitték a kosarat. A pint bort most is belehelyezték az ételek mellé a kosárba.

A komabál költségei részben megtérültek, mert a komapárok, rokonok vittek egy-egy tyúkot, több tojást, tejfölt, diót, mákot.

Volt egy vallásos szokás. Akinek gyermeke született, az a szülés után 8 napra elment a lelkészhez avatkozni. Ez abban állt, hogy hálát adott a templomban Istennek, amiért sikeresen szült. A lelkész pedig áldást kért a kisgyermek életére.

Vannak akik azt tartották, közölte Istvánfi Piros Györgyné Galambos Lidi, hogy avatkozás előtt nem szabad olyan asszonynak felmenni a padlásra, akinek kicsinye van, mer akkor úgy akasztja föl magát a fia.

Avatkozás előtt kútra se szabad menni, mert annak meg kútba ugrik a fia.

Aki avatkozni megy, annak nem szabad hátranézni, sem beszélni. Okát nem tudta, így beszéltek az öregek.

Mikor hazamegy az avatkozásról az édesanya, a kisgyerek szájába mondja:

-"Olyan magyar lögyé, mint a pap!"

/Olyan szépen, magyarul beszéljen, ne selypítsen./¹⁷

4.2. LAKODALMI SZOKÁSOK

A felnőtté vált gyerek életének egyik fontos mozzanata a férjhez menés, nősülés. Érdekesek, részben régiesek a szennai lakodalmi szokások. Sokáig fennmaradtak úgy, ahogy a régiek tartották, és máig ragaszkodnak bizonyos formaságokhoz.

4.2.1. A patcai leányvásár

Patcán, a szomszéd faluban szeptemberben volt nagy vásár. Ha komoly volt a legény elhatározása, itt közölte azt a lánnyal. Ha "jó szót" kapott vissza, már együtt mehetek hazafelé. A következő szombaton aztán a hivatalos leánykérés is lezajlott.

4.2.2. Leánykérés

Amikor a kérők megérkeztek a lányos házhoz, nagyon kellett vigyázniuk, mert ha átmentek a mestergerenda alatt, bizony elvitték a lányos ház szerencsáját, és ilyenkor nem kaptak "jó szót". Visszautasították őket.

"Ha már a leányvásárban azt a választ kapta valamelyik legény, hogy "Márpedig te, a te szűk gatyádat az én kis péntölöm mellé nem töszöd!", akkor a "szörző asszony"-nak kellett munkába fogni. Ez általában a lány nagynénje volt, aki, ha jól gyalogsátánkodott, megpuhította a lányt,
18
"belinerkendőt kapott a fáradságáért."

Az ismerkedést a kéretés zárta le. Ha a kérők elkerülték a mestergerenda alját, s a hosszas előbeszélgetést is kibírták - és hát miért ne bírták volna ki - megpendíthették szándékukat: "A fiatalok egymást szeretik, hát mit szólnak hozzá a szülők?" Ha így feleltek: "maj möglássuk, maj mögálmoggyuk...hónap este", akkor a dolog el volt rendezve, találkozott a beleegyezésükkel. Ha azonban csak hámfáztak: "Még a mi lányunk gyöngé, még az nincs elkészítve...Nincs pénzünk", ez elutasítást jelentett. Ugyancsak elutasítást sejtetett, ha ezt a választ kapták a kérők: "Vannak idősebbek, most azokon a sor!"

A beszélgetés vége általában ez volt: "Ha möggondoltuk, mögüzenjük!" Ha nem érkezett aztán üzenet, tárgytalan volt a lagzi. Am ha érkezett, felkerekedtek, s mentek kéretni.¹⁹

A völegény, annak násznagya, a szülei, általában három ember meg két asszony indultak útnak. Megérkeztek, beköszöntek, letelepedtek. Először csak a mindennapi dolgokról beszélgettek. A lány szülei ilyenkor mindig húzták az időt, másra terelték a szót. Egyszer csak megszólalt általában a násznagy: "Hagyjuk el ezt a beszélgetést! Mondjuk el, mér is jöttünk!" S ekkor előadták, hogy a lányért jöttek. Erre a felelet: "Mirajtunk nem mullik, itt a lány, kérdözzék mög azt!"²⁰ Az meg rendszerint nem szólt semmit, csak elővette a jegykendőt.

Előbb ő törülközött bele, majd a völegény, s azután eltette azt. Ha ekkorra még nem volt készen a jegykendő, a lány legszebb zsebkendőjét vitte el magával, hogy "jele lögyön" az útjának.

4.2.3. "Küjjetjárás" /követségben járás/

Az alku, amely a leánykérés után következett a szülőkre s a rokonokra tartozott. Az alku napján a lányos házhoz így köszöntött be a násznagy:

"Szöröncsés jó estét a házigazdának,
Házába összejött minden rokonjának.
Ez a kicsiny sereg, melly utánam vagyon,
A hosszú út alatt elfáradott nagyon.
Fogadják szívesen őket e hajlékban,
Részeltessék őket szép multságokba!"²¹

A nők csókkal, a férfiak kézfogással üdvözölték egymást, majd letelepedtek s egy kicsit beszélgettek. Aztán a násznagy fölkérte a lány násznagyát, mondván: "Kedves násznagy barátom! Mivel a mi legényünk és a ti lányotok magukat egymásnak ajánlták, azért jöttünk, hogy hogyan s miképp lesz a továbbiakba?" Erre az volt a felelet: "Tudom mér jöttetek, de a mi lányunk nehéz lány!"²²

A leendőbeli menyasszony összegyűjtötte esküvő előtt a kelengyéjét, s azt a tulipános ládájában helyezte el.
/11.kép/

Mettől módosabb a menyasszony, annál több a vászna, fehérneműje. Az ara a vőlegénynek 20-25 pár gatyát varrt. Ez volt a legkisebb menyasszonyi ajándék. Itt a gatyá a teljes fehérneműt: inget, gatyát jelentette.

A menyasszony násznagya a háromszorosát, sőt ötszörösét szokta kérni a vőlegény násznagya által felajánlott összegnek, hivatkozva arra, hogy milyen sokba kerül a menyasszony felöltöztetése teljes parádéval. Ez valóban így is volt. Ez az alkudozás, egyezkedés körülbelül egy óra hosszáig szokott tartani, amíg végre megegyeznek.

Utána a két násznagy kezét fogott, s a vőlegény násznagya sorban üdvözölte a menyasszony szüleit és a rokonságot, és legvégül "megtalálta" a menyasszonyt is az asztal, vagy az ágy melletti sarokban és előhúzta onnét. A násznagyok unszolására a vőlegény és a menyasszony megcsókolta egymást. Utána kezdődött a jó vacsora, s előkerültek a pintes üvegek. Ettek-ittak és éjfél tájig mulattak, majd elszéledtek.

4.2.4. Kislakodalom

Az esküvő előtti második vasárnapon szokott lenni a menyasszonyos háznál a kislakodalom. Itt már jelen volt a szűkebb vendégsereg, s a két násznagy és a vőfélyek is. A menyasszony és a jó barátnői, s egy-két fiatal menyecske ekkor készítették el a "násznagybotot" a két násznagynak. A násznagybot 150-160 cm hosszú mogyorófa. A teteje művirágokkal volt díszítve, s e csokorszerű díszről hosszú pántlikák lógtak le, s rajta finomabb zsebkendő is volt. Mindegyik násznagy kapott egy násznagybotot, s az a tulajdonuk maradt. Közben ettek-ittak, mulattak egészen hajnalig, de zene még ekkor sem volt.

4.2.5. A lakodalom

Régebben kedden, vagy csütörtökön - mindig az esküvő napján - szokták tartani a lakodalmat, az utóbbi időkben pedig szombaton.

A régi babona szerint azért kedden, hogy kedves legyen a fiatal pár élete. Vagy pedig azért csütörtökön, hogy minden baj "csütörtököt" mondjon a házasesetükben. Régebben három nap és három éjjel szokott tartani a lakodalom, s el-eldalolták:

"Bárcsak ez az éccaka
Tizenhárom éjje tartana.
Tizenhárom éjje, tizenhárom nap,
Hej, de kimulatnám magamat."²³

A lakodalomra a meghívást a völegény vőfélyei végezték, felszerelvén magukat jó pár pintes üveg borral a völegény hordójából, s a meghívottakat megkínálták a borral. Ezt a meghívást megismételték, nehogy a hivatalosak elfelejtsék azt.

A lakodalomhoz az előkészületeket már három nappal előbb megkezdték. Sok helyen disznót, birkát vágtak e nevezetes alkalomra, sőt régebben ezenkívül borjút is szoktak vágni, és természetesen 40-50 baromfi is életét vesztette. A meghívott gazdaasszonyok már napokkal a lakodalom előtt megkezdték a sütést-főzést, mert volt olyan lakodalom, hogy 180-300 vendég is összesereglett.

A vőfélyek dolgához tartozott az is, hogy a lakodalomhoz a szobákat berendezték: összehordták a padokat, székeket, "kecskelábú" asztalokat.

A lakodalmat a kiterjedt rokonság mellett az egész falu számon tartotta. Az esküvőn, s utána a "vendégnézőben" nemcsak a meghívottak vettek részt: ott volt a falu apraja-nagyja a lakodalmas háznál.

A vőlegény rokonaival ment a menyasszonyért. A lányos háznál az első vőfély mondott kikérőt:

"Édös, szép virágszál, vőlegényünk jegyösse,
Gyorsan dobog szíved, tudjuk, most e percbe.
A nagy boldogsághoz dobban mög a szíved,
Mer, kit hűn szerettél, az lössz most a tied.
Jertek, indujjunk el most e nehéz útra,
Az Úr asztalához, az Isten színe elé.
Hű párját ott mindönki möglelé! Ámmen!"²⁴

Kikérve a menyasszonyt a község házára vonultak. A menet előtt a násznagyok mentek, mint a menyasszony és a vőlegény megbízott képviselői, - kezükben a násznagybottal.

Régen szokás volt, hogy egy üveg bort pereccel otthagytak az eskető anyakönyvvezetőnél. Ezután a templomi esküvő következett. Az egyházi esketést végző lelkésznel egy almát hagytak, melybe rozmaring volt beletűzve.

Az esküvő végeztével - tartották a szennaiak -, aki előbb lép ki a templomajtón, az előbb is hal meg. Így leginkább egyszerre léptek ki. De egyesek azt is tartották, hogy az lesz az úr a háznál, aki előbb lép ki. Ennélfogva azután ki²⁵ így, ki meg úgy magyarázta később az eseményeket...

A templomi esküvőre a faluból sokan el szokták kísérni a fiatal párt, esküvő után pedig hazakísérték őket. Ha a menyasszonyt vitték a vőlegényes házhoz, akkor a nézők tömege oda kísérte, ha pedig a vőlegény "vőnek nősült", akkor a menyasszonyos házhoz kísérték el őt.

Indulás előtt a menyasszonyt, illetve vőlegényt régebben versben búcsúztatták el a háztól.

Szokás a nézőket borral, perccel, "kukoris"-sal /kör alakú fonott kalács/ megkínálni. Ha pedig nagyon ritka esetben vidékre vitték a menyasszonyt, akkor felpántlikázták a kocsikat, lovakat, lószerszámokat, de még az ostort is. A kocsiból peracet, fonott kalácsot dobáltak a nézőknek.

Néha aztán megtörtént, hogy egy-egy csintalan legény kiugrott az egyik udvarból, s a kezében levő, hamuval megtöltött, repedt agyagfazekat a nyargaló egyik kocsi küllői közé vágta. Ebből aztán hamufelhő keletkezett, s rendszerint a soron következő kocsiban ülők kaptak egy kis "hamvazást". A csínytevő legény, persze - köd előttem, köd utánam - gyorsan eliszkolt.

Az új otthonába érkező menyasszonyt vagy vőlegényt szintén verses mondókával köszöntötték be.

"Tisztölt házigazdánk és háziasszonyunk,
Megjöttünk, amiért elbocsájtva voltunk,
Szöröncsés utunkat nem folytattuk kárral,
Mögjött a vőlegény szerelmes párjával.
Édösebb lősz ez itt Noé galambjánál,
A szájában hozott olajfa ágánál.
Örülni fog szívük e szerelmes párnak,
Mellyet má régóta olly nehezen várnak.
Tárják föl ajtaját a háznak,
Bebocsáttására e szerelmes párnak.
Én pedig, hű párok, mielőtt bemöntök,
E ház küszöbén azt kívánom néktök:
Hogy mindenök előtt kedvessek lögyetök,
A szülők kedvükre mindenkor lögyetök.
Mert az Isten előtt úgy lösztök kedvesek,
Így folyhat boldog, páros életötök! Amen!"²⁶

Vacsora előtt az ifjú pár az udvaron táncolt a vendég nézősereg számára.

A vacsora előtt a vőfély asztalhoz való beültetôt mondott,
így:

"Uraim, a vacsora mög van terítve,
Kés, tányér, villa, kanállal ékösítve,
Jöjjenek már az étkök, egyenként, sorba,
A sok éhes vendég ne várjon hijába!
Tessék uraimnak helyre telepedni,
Igyeközzenek majd jó étvággyal enni!
A szomjúságunkat jó borral leöntsük,
Vessék mög uraim a bornak az ágját
Most pedig kívánok igön jó étvággyat!"²⁷

Az ételek felsorakoztatása előtt szintén verses, tréfás
köszöntôt szokott mondani a vőfély:

"Tiszteletre méltó egész gyülekezet!
Ki ilyen szép rendbe helyre telepedett.
Tessék kelmetöknek csendességbe lenni,
Mer az ételökről akarok beszélni.
Mer én vagyok máma a legelső szakács,
Mesterségöm értöm, jobban, mint egy takács!
Mer most az ételök nemsokára jönnek,
Legénnyeim a konyhába egyre-másra főznek!
Hogy ne kölljön várni óráról-órára,
Adtam má foglalót tizenkét öl fára.

Most pedig napszámos köllene fogadni,
Mert a fát, uraim, föl is köll metélni!
Azért hát idejjén megföjjön az étel,
Hogy itt nálunk senki mög ne haljon éhen!
Itt áll taglójával a mészáros legén,
Azt mondja ő, ki-ki készítse a gyomrát,
Mer ő holnap délre levágja a marhát!
Kilenc legén reszelli a tormát,
Az majd mindönkinek tüzelli az orrát.
Szögedre is küldtem paprikáér kettöt,
Elvittek magukkal két nagy sütôteknöt.
Mer! sok paprika köll holnap a levesbe,
Hogy ne lögyön hiba az ételbe!
Malomba is elmönt egy jó béres szolgál,
A tésztának való lisztöt maj möghozza!
Magam pedig mögyök káposztát gyalulni,
Ideje lössz mostmár besavanyítottani.
Feleségöm elmönt a piacra,
Tyukot vásárolt a holnapi napra.
Még csak egy van hátra, bor kell az ételhez,
Elküldtem már érte
Két kocsit Eszékre!
Lesz itt mindön elég, maj hozom a többbit.
Addig hát, uraim, egyék mög a sömmit! Ámmen!

Ekkor behoztak egy cseréptálat, mert a lakodalmas nép már nagyon várta a levest. A vőfély ekkor így szólt:

"Uraim, az első tál ételt elhoztam,
de hogy el ne ejtsem, mindig imádkoztam!"²⁹

Hát ekkor aztán nem elejtette?! A tál csörömpölve darabokra törött. Nagy volt az ijedtség, különösen azok körében, akik nem ismerték ezt a szokást. Pedig nem is volt az ép tál. Ilyen alkalomra valami rossz, repedt darabot nyomtak a vőfély markába.

A pompás, bőséges vacsora a rengeteg tyúkból főzött "sárga levessel" szokott kezdődni, aztán jött a főtt baromfi hús paradicsommártással, a jó húsos káposzta, "pirétott" /sült/ baromfi - és sült disznóhús savanyúsággal /savanyú uborka, savanyú paprika/, mákos, diós, túrós rétes; ugyanilyen kelt kalács, kuglóf, sütemény, s újabban torta.

Az ilyen pazar vacsorát ritka egyén tudta végigenni, pedig szokták ám nemcsak az ételeket beköszöntő verssel, hanem még külön is sűrűen kínálgatni az egyes ételfogásokat:

"Inkább a has fakadjon,
Mint valami maradjon!"³⁰

Vacsora közben a zenészek sorban mindenkinek elhúzták a nótáját, vagy ahogy mondani szokták, dúst muzsikáltak.

Ekkor mindenkinek inni kellett az ifjú pár egészségére, a "dúsoló pohárból", sőt a férfiaknak régebben ki is kellett egy szuszra üríteni a pohár bort.

A "dusozás" közben régebben ezt szokták énekelni:

"Imulácsi, mamulácsi,
Most iszik a János bácsi.
Ha ivott a János bácsi,
Igyék hát a Jóska bácsi!"³¹

És így sorra énekeltek, kinek mi volt a keresztnéve.

A dusozók borraivalót szoktak adni a zenészeknek.

Vacsora közben állandóan volt tréfálkozás, huncutkodás, utána pedig mindinkább belemelegedtek a mulatságba, mókázásba, majd vacsora után a táncolásba.

A násznagy felesége vigyázott arra, nehogy ellopják a menyasszony cipőjét. Ha rosszul vigyázott, a vőlegény násznagynak ki kellett azt váltani és bizony nem holmi csekélységért.

Később már nemcsak a fiatalság táncolt, forgott, hanem az öregek is - szinte fiatalos lendülettel - járták a csárdást, kanásztáncot, rezgőt. Forró volt a levegő, a jókedv, majd kirúgták a ház oldalát.

Éjfél előtt kikérték az ifjú párt, melynek a következő volt a rigmusa:

"Csendességet kérök, hallják, kegyelmetök,
Elbeszélök egy kis furcsa történetöt!
Amely házigazdánk kamrájában esött,
Mindjárt el is mondom, várjanak kevesset!
De azért röstellöm, hogy csendet parancsolok,
Mindjárt azt gondolják, hazudni akarok!
Sohasem szoktam hazudni, mondhatom,
Csak akkor amikor a nyelvemet mozdítottam!
Hanem amellet mögesküdni merek,
Hogy elszaporodtak nálunk az egerek!
Múltkor is egy kis kölest kötöttem egy zsákba,
Valami száz helyenn ki van körül rágva!
Fel kellene szedni ezt a kölest mindjárt!
Évégett kikéröm ezt az új házaspárt.
Még itt mulatunk, ezek majd fölszedik,
Úgyis túlságosan nagyok a körmeik. Ammen!"

32

Ekkor aztán kiment átöltözni az ifjú pár. A menyasszony piros ruhát vett magára, pettyes fejkendőt tett, azt menyecskesen hátrakötötte: a végét lekötötte, kissé buggyantósra csinálta. A völegény is átcserélte az ingét. Manapság piros inget vesz fel.

Egykor díszes kontyot kötöttek a menyecske fejére, ám ez a viselet már kiment a divatból. Pedig valamikor Szigetvár vidékén kontykötő mesterség is létezett. Igen szép virágos, szalagos, kontyok voltak ezek.

A menyasszony már menyecskeruhában tért vissza, a násznagy köszöntőt mondott a menyasszonytáncra, s megkezdődött a menyasszony forgatása. Legelőször a násznagy pörgette meg, utána következtek sorban a többiek. Mindenkinek kellett egy pördülőt táncolni, s közben a táncpénzt beledobták a völegény tartotta tányérba. Aki ajándékot adott, az a 2 szülő által tartott lepedőbe tette azt. Az összegyűlt táncpénz igen szép összeget szokott kitenni.

A mulatság hajnalig tartott, ekkor szoktak elszéledni, de már reggel 8 óra körül zeneszóval összeszedték a vendégeket, s kezdődött újból a lakodalmi muri. Régebben a vőfélyek a vendégek összeszedésére láncot is szoktak magukkal vinni, s ha akadt, aki vonakodott azonnal visszamenni a lakodalomba, akkor megláncolták és úgy kísérték végig a falun.

A lakodalom másnapján reggel régebben "vizet rugattak" a menyasszonnyal. A kút mellé tettek egy tele vödör vizet, s azt a menyasszonynak fel kellett rúgni. Ha jól eltalálta a vödröt és kifolyt belőle az összes víz, akkor azt jósták, hogy gyerőke, azaz fia lesz neki.

Ugyancsak szokás volt régebben, hogy a menyasszonynak háromszor fel kellett és vissza kellett menni a padlásra vivő "lajterján" /létrán/,³³ vagy a padláslépcsőn. De hogy miért, azt ma már nem tudják.

E másnapi lakodalom olykor még esti 9-10 óráig is eltartott.

4.2.6. Banyalakodalom

Harmadnap szokott lenni a banyalakodalom, vagy banyaparádé.

Ez a gazdaasszonyok mulatsága a vendégek részére. Ekkor már csak két zenész játszott, a hegedűs és a sípos. Itt aztán a gazdaasszonyok mókáztak, mulattak a vendégekkel és megfordítva. Ha valamelyik vendég idő előtt meg akart szökni a lakodalomból, a banyák tepsiket, fődöket vertek össze a vőfélyek riasztására. Ők aztán elfogták és visszahozták a meglógni akarót. Ha pedig sikerült az illetőnek egérutat nyerni, akkor a gazdaasszonyok a lakodalmas ház kapuja előtt, az utcán verdesték össze a tepsiket, fődöket. Jó sokáig tették ezt, hogy így csúffá tegyék a gyáva menekülőt.

Ma már nincs vízrugatás, s nincs létramászás, de a lakodalmi szokások némiképpen megvannak. Igaz, hogy már modernebb keretek között, sőt lassan áttértek az egyvacsorás lakodalomra.

4.3. A HALÁLESETTEL KAPCSOLATOS SZOKÁSOK

Régen nem a körzeti orvosnak, hanem az úgynevezett halottkémnek jelentették be a halálesetet, aki haláleseti jegyzőkönyvet vett fel. Ezután a halott családjából vagy rokonságából valaki elment a faluban lévő halottöltöztetőhöz. Ő aztán felöltöztette a halottat, akinek az összes hordott ruháit odaajándékozták. Más fizetése nem volt, de enni és inni kapott bőségesen.

4.3.2. Hidegágy

A halottat felöltöztetése után hidegágyra tették. A hidegágyat, halottas ágyat az ajtóval szemben lévő sarokba helyezték el. Így három oldalról megközelíthető volt, csak a fej felől nem, mert a fej a fal közelében volt. A halottas ágyat magasra kellett vetni, azaz két szalmazsákra. Erre alulra sima fehér lepedő került, s a sarkára a lábvégnél hímzett, aminek a hímes vége lelógott. /12.kép/ A fej alatt 2-3 mintás halottas-párna volt, a fejen fehér sifon szemfedő, s a testen 3 db sarkosan felébe hajtott fekete, ill. fekete alapú selyemkendő.³⁴

A halottas garnitúra idősebbeknél fehér vagy sárga hímes, a fiatalabbaké piros, vagy tarka hímes volt. A selyemkendők csak idősebbek haláleseténél voltak feketék, illetve sötétek. Ha fiatal asszonyt temettek, színes selyem vagy kasmír vállkendővel takarták be.

4.3.2. Virrasztás

Az este elkövetkeztével kezdetét vette az úgynevezett virrasztás. Ide nemcsak a rokonság, hanem a jó barátok, barátnők is eljöttek hivatlanul és népes számmal. Itt tárgyalták meg, hogy az elhunyt ilyen jó volt, olyan jó volt az életében. Közben a régi, száz évnél is idősebb halotti énekeskönyvből énekelgettek. Először egy előénekes fennhangon felolvasott egy sort és a megjelentek utánaénekelték azt. A családtagok és a közeli hozzátartozók pedig a hidegágy körül ülve siratták az elhunytat.

Egy-két óra múlva megjelent a fonott pereg, s előkerültek a pintes üvegek - nem pohárból ittak -, és az üvegek körüljártak éjfélig.

Éjfél után 1 óráig szokott tartani a virrasztás. Akkor nagy sírások-rívások és búcsúztatások közepette a rokonság, s a megjelentek elhagyták a halottas házat. Közben a virrasztás végén a rokonságból kiküldött személy megjelent, és közölte a házbeliakkal, hogy a halott végtisztesség adására hivatkozva végigjárta az egész rokonságot, a komákat, s egy sem mondott nemet. Mindegyik megígérte, hogy eljön az elhunyt végtisztesség adására, vagyis a temetésre, még az is, akivel netán az elhunytnek nézeteltérése volt életében.³⁵

4.3.3. A halott koporsóba helyezése

Másnap reggel a rokonság újból megjelent a halottas háznál, s vitt mindegyik egy-egy tyúkot, több tojást, s kisebb mennyiségben lisztet, diót, mákot. Ezután a rokonságból összetevődött gazdasszonyok elkezdtek a halotti torhoz való sütést-főzést.

Majd a temetés előtt körülbelül egy órával beletették a halottat a koporsóba. Ezzel kapcsolatban is megvolt a nép humora: "Há osztannék hallotte-e kend, hogy a János sógor nem mönt bele a koporsóba?" Akadt néhány ember, aki erre azt kérdezte: "Há hogyan? Ollan rövid vót szögénnek a koporsója?" Erre ez volt a felelet: "Dehogyan vót az rövid, hanem úgy tötték bele ütet a koporsóba, nem pedig úgy mönt bele magátú"³⁶

A koporsóba tételnél már nem volt ott a halottöltöztető. Az elhunyt hozzátartozóinak a jelenlétében a sírásók tették a halottat a koporsóba, több értékes háziszóttessel együtt. Férfihalott esetén pedig a pipáját, dohányzacskóját, kampósbótját, az ima- és énekeskönyvét is mellé helyezték. Továbbá 1 db 2 krajcárost, illetve 2 fillérest, és egy-két decis üvegben bort is tettek a koporsóba, mintegy jelezve azt, hogy mindenét megkapta, kifizették minden vagyonát. De valószínűbb az, hogy ez még az ősi népek temetkezési szokásainak a maradványa.

Ma már ez a szokás nincs meg.

4.3.4. Sírásás

A sírásók a rokonság, a komaság, s a jó barátok köréből kerültek ki. Gyermekhalott esetén a keresztszülők a sírásók. A sírásók létszáma 6-8 tagból szokott állni.

A kezdet kezdetén három ember ásta a sirt egy méter mélységig, azután pedig felváltva egy-egy ásta lejjebb.

A sírásók a temetés reggelén, jó korán megjelentek a halottas háznál, s jól bepálinkáztak, mielőtt a sírásáshoz elindultak.

A sírásás közben, reggel 8-9 óra tájban megérkezett az úgynevezett sírásói "fölstököm" /reggeli/, amely 3-4 fogásból állt: pörkölt, fonott kalács, kelt tészta, hideg sertéssült és egy hatalmas korsó bor. A sír délután 2-3 óra tájban szokott elkészülni. Közben a déli órákban kiérkezett a sírásókhoz a bőséges ebéd és egy nagy korsó bor.

A temetőre így kivitt ételből, vagy italból nem volt szabad visszavinni semmit, hanem azt az utolsó falatig, illetve cseppig el kellett fogyasztani. Ha a sírásók nem tudták megenni, akkor a közelben lévő gyerekeknek, az arra járóknak, vagy a pásztoroknak oda kellett adniuk, mert csak akkor volt teljes nyugalma a halottnak.

Régebben az úgynevezett "gadar"-os temetés volt szokásban. Ez abból állt, hogy megástak egy rendes sírt, s ennek az egyik oldalfalában egy akkora vájatot ástak, hogy a koporsó oda beférjen. Az ide behelyezett koporsót erős deszkapalánkkal fedték el az oldalfal nyílásánál és az üres sír betemetésével a gadar is beföldelődött. Amidőn az életben maradt házastárs is meghalt, a betemetett, üres sírt újból kiásták és ebbe tették - a gadarban nyugvó házastárs mellé - az elhunyt hitvestársat.

37

Ma már nem ásnak gadart.

A sírásás közben, az evés és ivás ideje alatt elbeszélgettek, eltréfálgattak, s ritka esetben megtörtént az is, hogy - a szesz hatására - még nóta is csendült a sírásásnál.

A sír elkészülte után a sírásók hazamentek átöltözködni, s utána visszamentek a halottas házhoz, ahol újra terített asztal várta őket, s az egész rokonságot. Ismét evés-ivás következett.

4.3.5. Temetés

A temetésre kitűzött időpontban két-három férfi elment a papért, akinek a megérkeztével megkezdődött a temetési szertartás. Az udvarra kitett koporsó mellett a családtagok álltak. A koporsó előtt egy asztal volt két székkal. Az asztal fehér szőttess abrosszal volt letakarva, amelyre egy halottaskönyvet tettek. A régi temetési énekek, a gyászbeszéd elhangzása után megindult a gyászmenet a temetőbe.

Korosabb egyén temetésekor - mielőtt az udvarról kivitték a koporsót - az istállóban lévő jószágait is ki szokták engedni az udvarra. /De hogy miért, nem tudják megokolni./

A koporsót lovas kocsival vitték ki a temetőbe. Amikor a kocsi áthaladt a kapun, a templom harangja megszólalt. Addig szólt, amíg kiértek a sírig. A kocsi előtt ment a pap az énekesekkel, a kocsi után pedig a hozzátartozók. A sír előtt megint prédikációt mondott a pap, elbúcsúztatta az elhunytat a családtagoktól.

Ha fiatal lány halt meg, a tulipános ládát az egész kelengyével a halott lány lábainál helyezték el. így kerültek a díszes és értékes szöttesek a föld alá.³⁸

A temetőben szintén a sírásók hantolták el a halottat, s énekszó közben elkészítették a sírhalmot. Addig énekeltek, amíg a fejfát letették. Az énekeket a tanító kezdte. A sírhalomban fejtől helyezték le a 70-80 kg súlyú, keményfából díszesen faragott fejfát.

A sír feliratát a református fejfák tűntették fel. /13., 14. kép/

A faluban egy faragómester kiszemelt egy szép, egyenes kivágott fát, vaskapoccsal megerősítette, szekercével lenagyolta négy oldalát, meggyalulta, azután művészien kiformálta.

Temetés utáni szokás félelem ellen.

Ha valakinek meghalt egy hozzátartozója, pl. az édesanyja, akkor temetés után a következőket kellett csinálnia:

Mikor hazaértek a temetőből, akkor az, akinek meghalt az édesanyja, odaállt a háznak azon ajtaja elé, ahonnan kivitték a holttestet és ezt mondta:

- Édesanyám eresszön be!

Erre aki bent volt a szobában, kinyitotta az ajtót és egy tükröt tartott elé.

39

Ez azért kellett, hogy ne féljen az elköltözöttől.

4.3.6. Halotti tor

A temetés után mintegy másfél óra múlva megkezdődött a halotti tor. A 8-10 gazdaasszony annyi minden jót sütött-főzött, hogy kisebb lakodalomnak is beillett. A toron a rokonságon, a hozzátartozókon kívül a sírásók, komák és a meghívottak vettek részt. Ettek-ittak, közben elbeszélgettek az elhunyt életének főbb mozzanatairól, tevékenységeiről, érdemeiről.

Régen éjjél után 1-2 óráig is eltartott a halotti tor, de napjainkban már este 9 óra körül befejezik.

Ma már nem készítenek hidegágyat, hanem szaladnak Kaposvárra koporsóért, koszorúért, és mindjárt bele is helyezik a holttestet a koporsóba.

A virrasztás még némileg szokásban van, de már kihalóban. Csak itt-ott fordul elő.

Régebben tartotta magát az a babonás szokás, hogy az elhalálozástól számított három hétig a háznál se nem mostak, se nem meszeltek. /Ennek okára már senki nem tud feleletet adni./ Ma már ez a szokás is megszűnt.⁴⁰

4.3.7. A hősök emlékoszlopa

A temetőben nyugvó halottakkal kapcsolatban a kegyelet érzésével meg kell emlékezzünk azokról a közös halottainkról is, akik az első világháború örült fergetegében, iszonyatos vérzivatarában hősi halált haltak. A különböző harcterek jeltelen sírjait Szennában, a falu közepén, a tanácsház előtti téren egy magas sírdomb jelképezi /15.kép/, rajta elöl ezzel a felirattal magaslik a hősök emlékoszlopa:

"AZ

1914 - 1918.

ÉVI

VILÁGHÁBORÚBAN ELESETT

SZENNAI

HŐSÖK EMLÉKÉRE"

A hősök emlékoszlopa tágas téren drótfonattal be van kerítve, s négy darab hatalmas sudár fenyő áll őrt a sarkoknál. Az emlékmű körüli rész pedig szépen parkosítva van.

Az emlékmű jobb oldalán is 20, a bal oldalán is 20 hősi halott neve van bevésve. Tehát az első világháború Szennából igen sok: 40 drága áldozatot követelt.

5. BEFEJEZÉS

Szena nem tartozik a kiháló falvak közé. Az utóbbi évtizedek fejlődése azt mutatja, hogy a fiatalok felismerték a múlt hagyományainak szépségét, értékét.

A falumúzeum egyedülálló az országban. A gazdag látnivalót érdekes programok tarkítják.

A modernizáló törekvések közben az emberi élet fordulóihoz fűződő szokások háttérbe szorultak, de alapjaiban még megvannak ma is.

A dolgozat írása folyamán sok új, érdekes ismerettel gazdagodtam. Fontos volt számomra, hogy a különböző dokumentumok olvasása során jobban megismerhettem a szennaiakat, s ezáltal jobban megértem szokásaikat, viselkedésüket.

Remélem e dolgozatommal nekem is sikerült valami újat, illetve eddig kevésbé ismert dolgokat bemutatni, s mások érdeklődését is felkelteni a régi falusi élet, a népi hagyományok iránt.

HIVATKOZASI JEGYZÉK

1. Szabó Tünde: Szenna, Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény. Bp. TKM Egyesülete. 1980.1.p. (Tájak, korok, múzeumok)
2. Fekete László: Szenna 1934-1945. Kaposvár: PTMK.1987.17.p.
3. Hajdú Lászlóné: A kaposvári járás községtörténeti lexikona. Kaposvár. Somogy m. Lvt.: Somogy m. Ped. Int. 1984. 73.p. (Iskola és levéltár: Dokumentumok a szülőföldről)
4. Magyarország vármegyéi és városai: Somogy vármegye. Szerk. Csánki Dezső. Bp. Országos Monográfia K. 1914. 155.p.
5. Hajdú Lászlóné: i.m.73.p.
6. Uo. 73.p.
7. Knézy Judit: A Zselic és Szenna. Kézirat. Somogy Megyei Múzeum Néprajzi Adattár. 1977.
8. Adatközlő: Bödő Sándorné 67 éves
9. Knézy Judit: A szennai viselet néhány adata. Kézirat. SMM. Néprajzi Adattár. 1965. 1-2.p.
10. Uo.3.p.
11. Somogyi táncok. Szerk. Morvay Péter, Pesovár Ernő. Bp. Művelt Nép. 1954. 156-175.p.
12. Adatközlő: lásd 8.
13. Gelencsér Zoltánné: Látogatóban Zselicen át Szennába. Kézirat. SMM. Néprajzi Adattár. 1971. 32.p.
14. Fekete László: i.m.35.p.
15. Uo. 35.p.
16. Adatközlő: lásd 8.
17. Adatközlő: lásd 8.
18. Fekete László: i.m.37.p.
19. Uo.37.p.
20. Uo.37.p.

21. Uo.38.p.
22. Gelencsér Zoltánné: i.m.33.p.
23. Uo.34.p.
24. Fekete László: i.m.39.p.
25. Adatközlő: lásd 8.
26. Fekete László: i.m.39-40.p.
27. Uo.40.p.
28. Uo.41.p.
29. Uo.42.p.
30. Gelencsér Zoltánné: i.m.36.p.
31. Uo.36.p.
32. Fekete László: i.m.43.p.
33. Gelencsér Zoltánné: i.m.37.p.
34. Uo.38.p.
35. Adatközlő: lásd 8.
36. Gelencsér Zoltánné: i.m.42-43.p.
37. Fekete László: i.m.50.p.
38. Adatközlő: lásd 8.
39. Gelencsér Zoltánné: i.m.43.p.
40. Adatközlő: lásd 8.

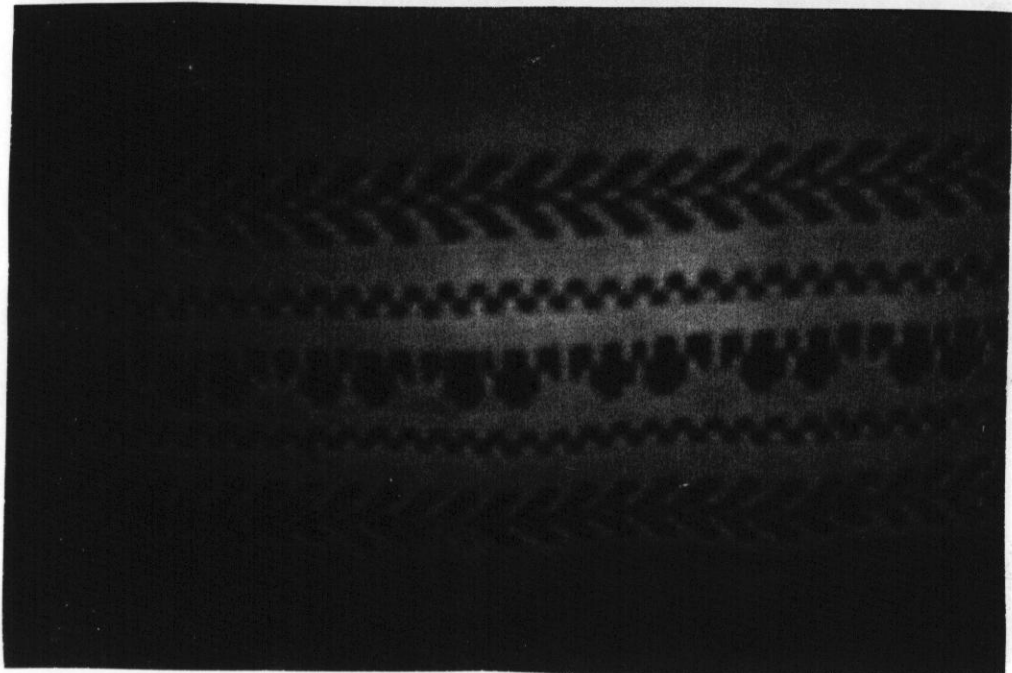
BIBLIOGRAFIA

1. Balassa Iván - Ortutay Gyula : Magyar néprajz. Bp. Corvina K. 1979. 747 p.
2. Dömötör Tekla : Magyar népszokások. Bp. Corvina K. 1977. 72 p. (Magyar népművészet)
3. Dömötör Tekla : Régi és mai magyar népszokások. Bp. Tankönyvk. 1986. 163 p. (Néprajz mindenkinek)
4. Fekete László: Szenna 1934-1945. Kaposvár: PTMK. 1987. 77 p.
5. Ortutay Gyula : Kis magyar néprajz. Bp. Gondolat K. 1966. 190 p.
6. Magyarország vármegyéi és városai: Somogy vármegye. Szerk. Csánki Dezső. Bp. Országos Monográfia K. 1914. 1147 p.
7. Somogyi táncok. Szerk. Morvay Péter, Pesovár Ernő. Bp. Művelt Nép. 1954. 316 p.

MELLÉKLET

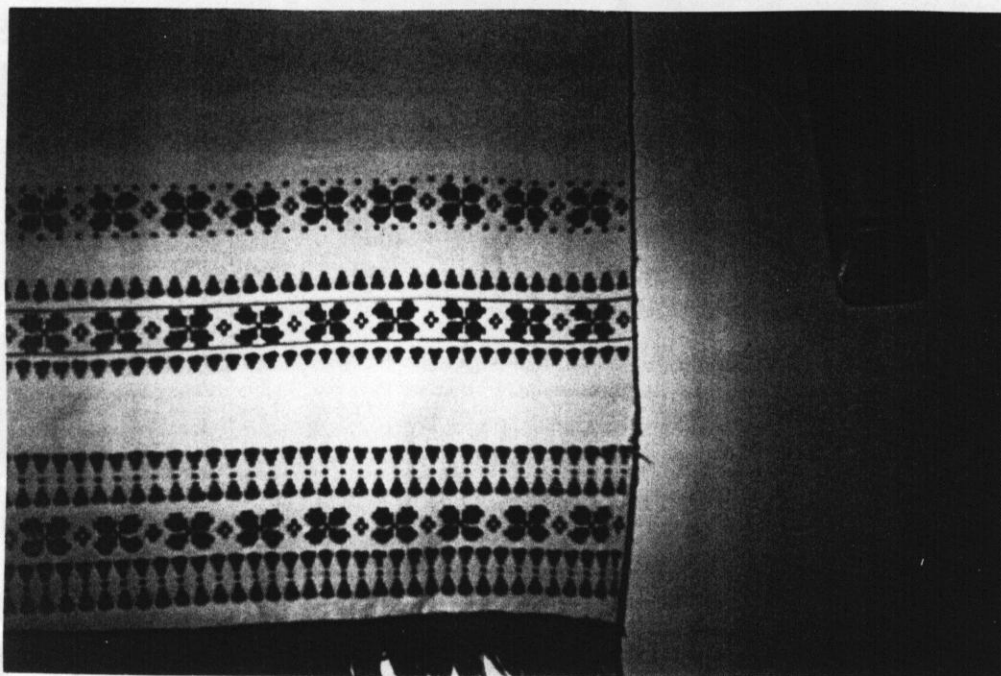
1. A falu közepe

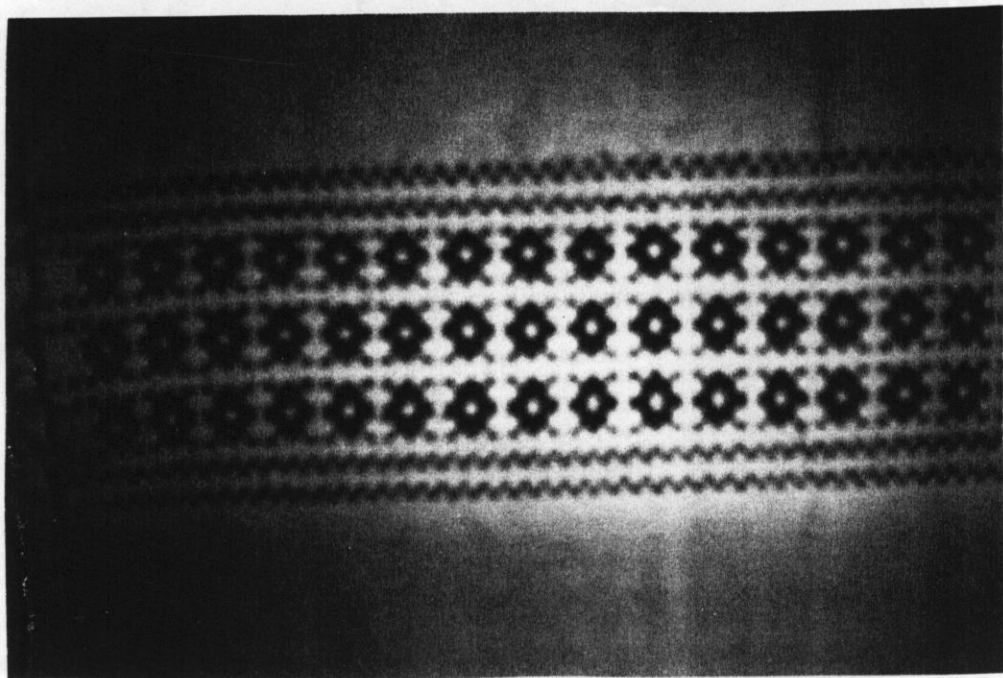
2. Tölgyleveles minta terítőről

3. Oszlopos, csillagos minta

4. Lóhereleveles, epres minta

5. Virágos minta terítőről

6. Csipkefodros, művirággal díszített konty

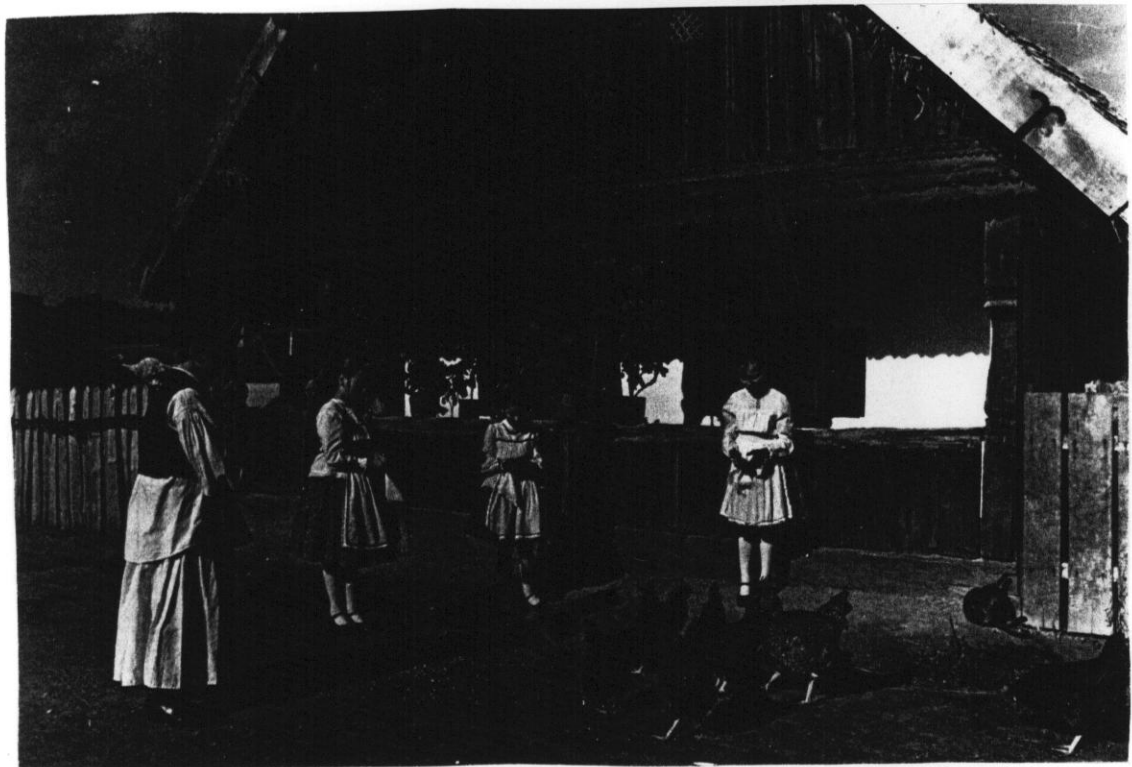

7.8. Szennai női népviselet

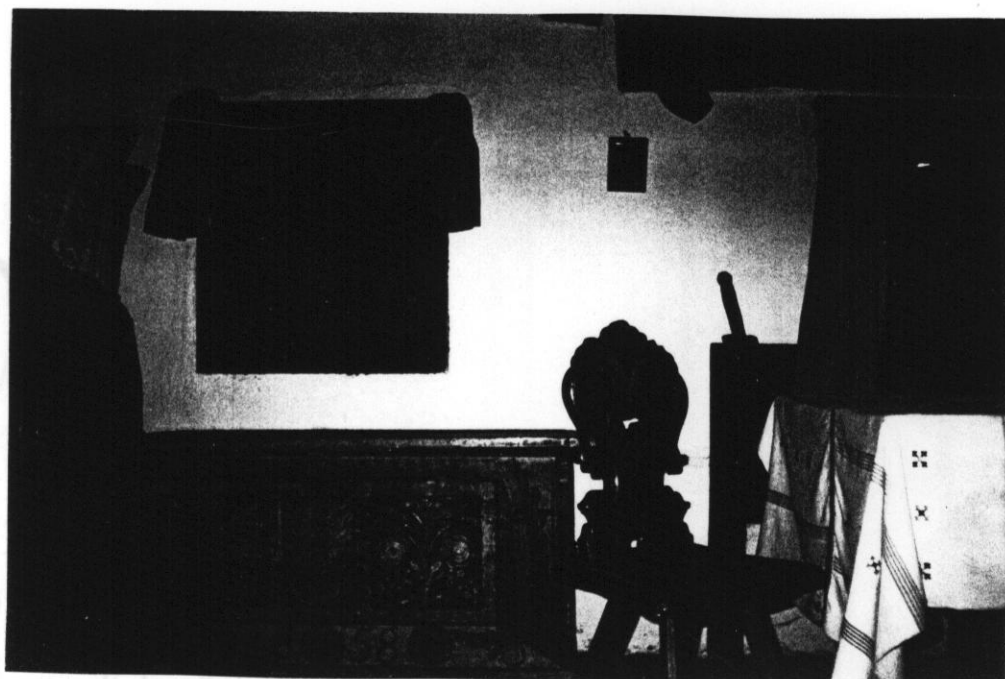

9. Helyi viselet

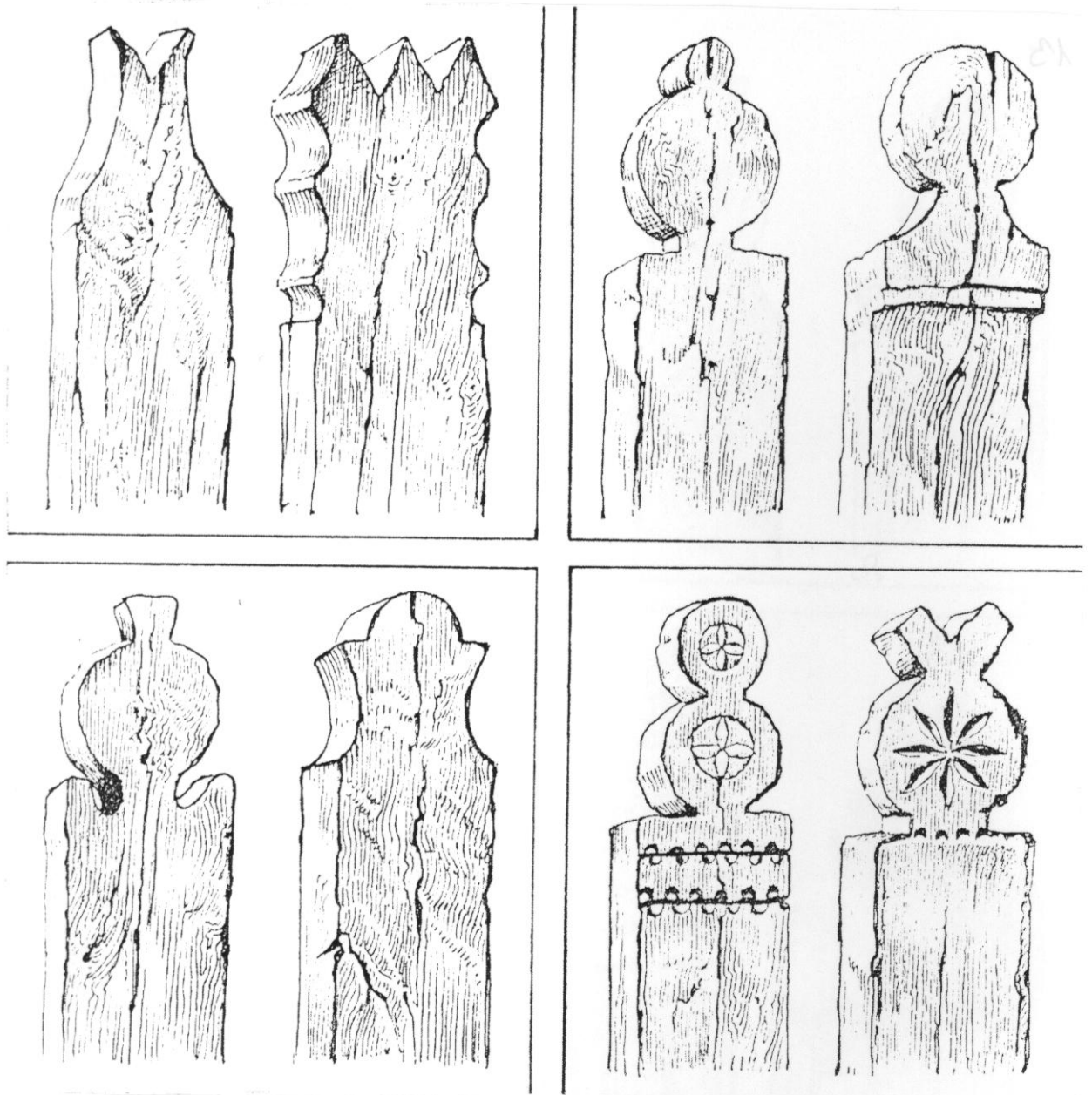
10. Gyerekek viselete

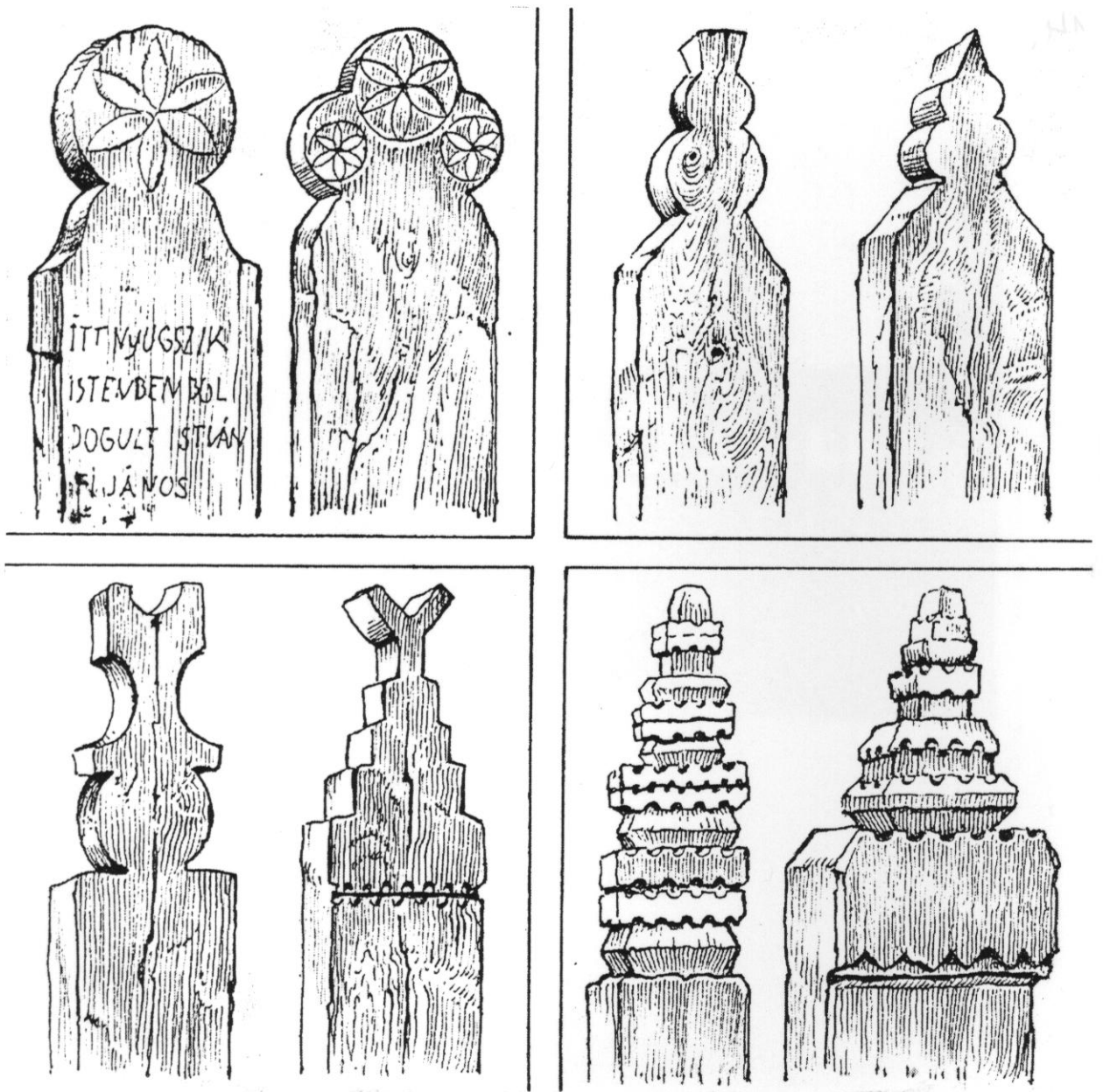
11. Tulipános láda

12. Halottas lepedô

13. Tölgyből készített fejfák

14. Sipos hegyi fejfák

15. Hősök emlékoszlopa